

KADİM
ÇUKUROVA ŞEHİRLERİ
NEOLİTİK ÇAĞ'DAN GÜNÜMÜZE
TARİHİ, COĞRAFYASI, UYGARLIKLARI VE EFSANELERİ

Fevzi ACEVİT

© Copyright 2023

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN 978-625-399-150-0
Sayfa Tasarımı Akademisyen Dizgi Ünitesi

Kitap Adı Kadim Çukurova Şehirleri
Yayıncı Sertifika No 47518

Yazar Fevzi Acevit
Baskı ve Cilt Vadi Matbaacılık

Yayın Koordinatörü Yasin DİLMEN
Bisac Code ARC025000

DOI
10.37609/akya.2584

Kütüphane Kimlik Kartı
Acevit, Fevzi

Kadim Çukurova Şehirleri / Fevzi Acevit.
Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2023.
514 s. : resim, şekil, tablo.
ISBN 9786253991500

GENEL DAĞITIM
Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A Yenışehir / Ankara
Tel: 0312 431 16 33
siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖNSÖZ

Çukurova (Kilikya) şehirlerin kurulduğu uygarlıkların yeşerip solduğu bir bölgedir. Zamanın örtüsünü kaldırıp baktığımızda karşımıza binlerce yıllık bir tarih çıkar: Adana, Hatay, Mersin, Osmaniye; Anavarza, Anamerium (Anamur), Antiocheia (Antakya) Kastabala, Karatepe (Asativata), Karataş (Magarsos), Mallos, Misis, Şar (Comana); Tarsus, Silifke (Seleukos), Daphane (Harbiye), İskenderun, İsos ve diğerleri. Bu yerleşim yerleri bin yılların ötesinden geliyor. Onlardan geriye kalanlar ise ören yerleridir yıkıntularından oluşmuş höyüklerdir. Kitapta Çukurova'da kurulmuş insanlara yaşam mekânı olmuş kadim şehirleri tanıyacağız. Çukurova, milyonlarca yıl zarfında oluşmuş. Çukurova'nın bulunduğu yer bir zamanlar ilksel okyanusun (Tethys) suları altındaydı. Zaman içerisinde yer kabuğunda meydana gelen hareketlerin etkisiyle kıvrımlar oluşmuş. Dağlar ve toprak kadim okyanusun sularını yarıp yüzeye çıkararak yükselmiş. Kilikya, Çukurova diye anılacak olan kara parçası ve Toros Dağları işte bu şekilde oluşup ortaya çıkmış. Bu topraklar binlerce yıldır insan yerleşimine sahne oluyor. Yöredeki insan yaşamı izleri Eski Taş Çağı'na değin uzanıyor.

Değerli Okurlarım

Belgesel kitaplar tek kişiye ait değildir; belgeseller nice araştırmacı-yazar, bilim ve sanat insanının bilgi birikiminden yararlanılarak oluşur. Kitapta yer alan bilgiler bu birikimin ürünüdür.

Kitapta Çukurova'nın doğası, insanı, tarihi, modern kentleri ve günümüze kalıntıları ulaşabilmiş olan antik yerleşim yerleri ile yöre insanının dilden dile naklederek yaşattığı efsaneler anlatılıyor. Kitap, güvenilir kaynaklardan derlenen bilgilerle oluşturuldu. Bir başvuru kaynağı olarak yararlı olmasını diliyorum ve umuyorum. Saygılarımla.

Fevzi Acevit

2023 -Adana

TEŐEKKÜR

*F*serlerinden alıntı yaptığım Damar Arıkoğlu, Kasım Ener, Gözde Ramazanođlu, Cezmi Yurtsever, Prof. Dr. Ahmet Ünal ve Sinan Meydanı; Ürettikleri bilgileri paylaştığım değerli araştırmacılara ve bilim insanlarına; Adana ve Mersin fotoğraflarımı kullanabilmem için; hiçbir maddi karşılık beklemeden, sadece bilgi paylaşımı ve aktarımına katkı sağlama duygusuyla arşivlerini açarak destek veren Gamze Bozkaya, Haluk Uygur, Ahmet Nadir İşisağ Murat Dikel'e ve Adana Ansiklopedisi ile Eski Mersin Grubu katılımcılarına en derin sevgi ve şükranlarımı arz ediyorum.

Fevzi Acevit

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
GİRİŞ UZAY-ZAMAN OLUŞUYOR.....	1
1. Başlangıçta Boşluk Vardı	1
2.Zaman Başlıyor Evren Oluşuyor	3
3. Jeolojik Çağlarda Neler Oldu.....	5
4. İnsan Dünya Sahnesinde.....	6
5. Süper Kıtalar ve Kadim Okyanus	7
6. Pangea ve Tethys	9
7. Jeolojik Zamanlar	10

BİRİNCİ BÖLÜM

A) Anadolu	13
A.1. Asya ve Anadolu Adlarının Kökeni	14
A.2. Anadolu Oluşuyor.....	14
A.3. Dağlar Alçalıyor Ovalar Ortaya Çıkıyor	15
A.4. Alp Kıvrımları (Toros Dağları) Oluşuyor	15
A.5. III. Zaman'ın Sonlarında Anadolu	16
A.6. Buzul Çağında Akdeniz İki Ayrı Deniz miydi	17
A.7. Ege Denizi, Göller ve Karadeniz	19
A.9. Ege Adı Nereden Geliyor	20
A.10. Anadolu Coğrafyasının Stratejik Önemi	21
A.11. İnsan Yaşamı İzleri.....	21

A.12. Anadolu'nun Doğası.....	22
A.13. Anadolu'ya Yaşam Veren Göller Nehirler	22
B) İlk Çağ'da Anadolu	24
B.1. Tarih Çağları	25
B.2. Antik Çağ'da Anadolu Uygarlıkları	25
B.3. Akadlar Anadolu'ya Geliyor (MÖ 2400)	25
B.4. Anadolu'nun Dinler Tarihindeki Önemi	26
B.5. Hatti ve Hitit Dönemleri (Hattuşaş Ülkesi).....	26
B.6. Persler.....	27
B.7. Makedonyalı İskender (M.Ö 336-323).....	27
B.8. Büyük Roma İmparatorluğu	28
B.9. Anadolu'ya Ulaşan Kadim Ticaret Yolları.....	28
B.10. Antik Çağ Geride Kalırken Anadolu	29
B.11. Hangi Zaman Parçası Orta Çağ	30
B.12. Antik Roma İmparatorluğu	30
B.13. Doğu Roma İmparatorluğu (Bizans).....	30
B.14. Anadolu ve Çukurova'da Abbasiler	31
B.15. Abbasiler Döneminde Türkler.....	31
B.16. Anadolu ve Çukurova'da Memlûkler (M.S 1268).....	33
B.18. Anadolu'da Türk Beylikleri.....	35

İKİNCİ BÖLÜM

A) ÇUKUROVA	39
1. Çağdaş Çukurova Şehirleri	40
2. Coğrafi Konumu	40
3. Toros Dağlarının Oluşumu	40
4. Toros Adını Anlamı ve Kökeni	41
5. Toros Dağları Geçitleri.....	42
5.1. Bolkar Dağları Geçitleri.....	43
5.2. Amanoslardaki Geçitler	43
6. Adana Havzası	43
6.1. Ovalık Alanın Oluşumu	44
7. Çukurova Nehirleri Gölleri.....	45
8. Doğal Gölleri, İklimi ve Bitki Örtüsü	50
B) Kadim Kilikya	51
1. Kilikya’da İnsan Yaşamı İzleri	52
2. Anadolu’daki Antik Yerleşim Yerleri	52
2. Gözlükule ve Yumuktepe’de Konuşan Tarih.....	53
3. Kilikya’nın Tarihi Coğrafyası	58
4. Keveh Şehir Krallıkları (Ovalık Kilikya).....	59
5. Yörede Yaşam Bulan Kültürler	59
6. Göçlerin Bölge Üzerindeki Etkileri	60
7. Ekonomik Yaşam ve Sümer Akad Etkisi	61
8. Kilikya İsmi Kökeni	62

C) Kilikya Uygarlıkları	63
1. Kilikya Tarihi	63
2. Işık İnsanı Luviler (M.Ö. 2300-1400).....	66
3. Hititler (M.Ö 1900-1200)	69
5. Geç Hitit Devletleri (M.Ö 1200)	76
6. Kilikya'da Otonom Dönem (M.Ö 1191-1189)	78
8. Mitanni Krallığı.....	78
9. Mitanni Göçleri – Hurriler Kilikya'ya Geliyor.....	79
10. Arzava Krallığı	79
11. Ovalık Çukurova (Que) Krallığı (M.Ö 1190 – 713)	81
12. Kilikya 'da Asur, Pers ve Syennesis Dönemleri (M.Ö 612-333)	82
13. Makedonyalı Büyük İskender (M.Ö 333-323).....	83
14. Kilikya Korsanları Tarih Sahnesinde (M.Ö 178-112)	83
16. Kilikya'da Roma Dönemi Başlıyor (M.Ö 112 – M.S. 395)	85
D) Kilikya Uygarlıkları (MS Dönem)	87
1. Karanlık Çağ.....	87
2. Kilikya'da Abbasiler Dönemi.....	88
3. Kilikya'da Egemenlik Sık Sık El Değiştiriyor.....	89
4. Haçlı Orduları Adana'da	92
5. Ramazanoğulları Beyliği Dönemi (1352-1608)	92
E) Kilikya Tarihçesinden Sayfalar	95
1. Zamanın Sisi Doğanın Örtüsü Altındaki Tarih	95
2. Kilikya Bölgesi	95

3. Kilikya'da İnsan Yaşamı İzleri.....	95
4. Kadim Adana Şehri.....	99
5. Tepebağ'da Bulunan Heykel.....	100
6. Kral Asitavada'nın Mesajı.....	101
8. Kitlesele Göç ve Kilikya Toplumunu	103
9. Firavun III. Ramses	104
10. Denizci Çukurovalılar.....	105
11. Uru Adania	106
12. Kuruluşu Efsanelere Karışan Şehir	108
F) Bir Çukurova Krallığı	116
1. "Adana'nın En Eski İsmi Kizzuwatna'dır"	118
2. Yüreğir'de Bulunan	118
3. Tarihi Liman Kentleri Kısmen Sular Altında	119
4. "Kizzuwatna Doğu Karadeniz Bölgesinde Sanılıyordu"	119
5. Kizzuwatna Ülkesinin Sınırları	120
6. Kizzuwatna'daki Demografik Yapı	120
7. Asur Kralı Salmanasar'ın İşgal Ettiği Çukurova Kentleri	121
8. "Asurlu Tüccarlar Çukurova'ya inmediler"	122
9. "Bölgede Aslan Kaplan Avlanıyordu"	122
10. "Kilikya'da Batıdan Doğuya Uzanan İşlek Bir Yol Olmadı"	122
11. Bizans Bölgede Katliam Yaptı	123
12. Kizzuwatna Ülkesi'nin Şehirleri	123
13. Kizzuwatna Tarihi ve Efsaneleri	124

14. Efsanevi Zalpa Şehri Neresi	125
15. “Hititlerin Avrupası, Mezopotamya idi”	126
16. Hititlerin Fırtına Tanrısı.....	126
17. Kizzuwatna Krallığının Yaptığı Devlet Anlaşmaları	128
18. Antik Liman Kenti Ura Nerede	133
19. “Kizzuwatna Hititler için Önemli Bir Mistik Merkezdi”	133
20. Ceyhan Sirkeli Höyüğü Kral Muwatalli Kitabesi	134
21. Mistik Kraliçe Puduhepa	135
G) Adana İli Sınırları İçindeki Antik Kentler.....	139
H) Hatay (Antiochia/Antakya).....	201
H.1 – İskenderun (Alexandria İsson – M.Ö 333)	235
İ) Mersin	257
İ.1. Tarsus.	395
İ.2. Silifke (Seleukia)	373
İ.3. Mut.....	441
J. Osmaniye (Cebeli Bereket)	475
Son Sözler.....	501